



Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
ELEANOR SHARPSTON
31 päivänä lokakuuta 2019¹

Asia C-234/18

**Komisia za protivodeystvie na koruptsiyata i za otnemane na nezakonno pridobitoto imushtestvo
vastaan**

**BP,
AB,
PB,
TRAST B OOD,
AGRO IN 2001 EOOD,
ACCAUNT SERVICE 2009 EOOD,
INVEST MANAGEMENT OOD,
ESTEYD OOD,
BROMAK OOD,
BROMAK FINANCE EAD,
Viva Telecom Bulgaria EAD,
BULGARIAN TELECOMMUNICATIONS COMPANY EAD,
HEDZH INVESTMANT BULGARIA AD,
KEMIRA OOD,
Dunarit AD,
TEHNOLOGICHEN TSENTAR-INSTITUT PO MIKROELEKTRONIKA AD,
EVROBILD 2003 EOOD,
TECHNOTEL INVEST AD,
KEN TREYD EAD,
KONSULT AV EOOD,
Louvrier Investments Company 33 SA,
EFV International Financial Ventures Ltd,
InterV Investment SARL,
LIC Telecommunications SARL,
V Telecom Investment SCA,
V2 Investment SARL ja
Empreno Ventures SARL,
sekä muuna osapuolena
Corporate Commercial Bank, selvitystilassa**

(Ennakkoratkaisupyyntö – Sofiyski gradski sad (Sofian kaupungin alioikeus, Bulgaria))

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö rikosoikeuden alalla – Direktiivi 2014/42/EU –
Puitepäättös 2005/212/YOS – 2 ja 5 artikla – Menetetyksi tuomitseminen – Syyttömyysolettama –
Kansallisessa lainsäädännössä säädetty menetetyksi tuomitseminen ilman aiempaa rikostuomiota

¹ Alkuperäinen kieli: englanti.

1. Tässä Sofiyski gradski sadin (Sofian kaupungin alioikeus, Bulgaria) esittämässä ennakkoratkaisupyyntönsä unionin tuomioistuimelta pyydetään ohjeita siitä, miten on tulkittava useita unionin oikeuden säännöksiä rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikoksentekovälineiden² menetetyksi tuomitsemisesta. Asian taustalla on kansallisen lainsäädännön mukainen siviilituomioistuimessa vireillä oleva menetetyksi tuomitsemista koskeva menettely, joka ei liity rikostuomioon, ja se, onko tällainen menettely yhteensopiva unionin oikeuden kanssa. Ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle vastaaminen edellyttää, että unionin tuomioistuin tarkastelee menetetyksi tuomitsemisesta annetun kahden unionin välineen, nimittäin puitepäätöksen 2005/212/YOS ja direktiivin 2014/42/EU, aineellista ja ajallista soveltamisalaa sekä niiden välistä suhdetta.

Unionin oikeus

Sopimus Euroopan unionista

2. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen, sellaisena kuin sitä sovellettiin puitepäätöksen tekemisajankohtana, 31 artiklan 1 kohdan c alakohdassa määrättiin, että oikeudellista yhteistyötä rikosasioissa koskevaa yhteistä toimintaa on ”tällaisen yhteistyön mahdollisesti edellyttämä, jäsenvaltioissa sovellettavien sääntöjen yhteensopivuuden varmistaminen”. Sen 34 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan neuvosto voi jäsenvaltion tai komission aloitteesta yksimielisesti tehdä puitepäätöksiä ”jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä. Puitepäätökset velvoittavat jäsenvaltioita saavutettavaan tulokseen nähden, mutta jättävät kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot. Niistä ei seuraa välitöntä oikeusvaikutusta”.

Pöytäkirja N:o 36 siirtymämääräyksistä

3. Pöytäkirjassa N:o 36 määrätään siirtymisestä Lissabonin sopimusta aiemmin sovellettujen perussopimusten institutionaalisista määräyksistä mainitun sopimuksen toimielinjärjestelmää koskeviin määräyksiin.³ Sen 9 artiklassa määrätään, että ”ennen Lissabonin sopimuksen voimaantuloa hyväksyttyjen, Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen perustuvien unionin toimielinten, elinten ja laitosten säädösten oikeusvaikutukset säilyvät niin kauan kuin näitä säädöksiä ei kumota, julisteta mitättömiksi tai muuteta perussopimusten nojalla. –”

Euroopan unionin perusoikeuskirja

4. Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja)⁴ 48 artiklan mukaan ”jokaista syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen”.

5. Perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjan määräykset ”koskevat unionin toimielimiä, elimiä ja laitoksia – – sekä jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun viimeksi mainitut soveltavat unionin oikeutta”.

2 Tämä erikoinen käsite määritellään rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikoksentekovälineiden menetetyksi tuomitsemisesta 24.2.2005 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2005/212/YOS (EUVL 2005, L 68, s. 49; jäljempänä puitepäätös 2005/212/YOS tai puitepäätös) 1 artiklan kolmannessa luetelmakohdassa ja rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta Euroopan unionissa 3.4.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/42/EU (EUVL 2014, L 127, s. 39), sellaisena kuin se on oikaistuna rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta Euroopan unionissa 3.4.2014 annetulla oikaisulla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2014/42/EU (EUVL 2014, L 138, s. 114), 2 artiklan 3 alakohdassa (ks. jäljempänä 7 ja 14 kohta).

3 Ks. pöytäkirjan N:o 36 johdanto-osan ensimmäinen perustelukappale Euroopan unionista tehdyn sopimuksen siirtymämääräyksistä.

4 EUVL 2007, C 303, s. 1.

Puitepäätös 2005/212/YOS

6. Puitepäätöksen 2005/212/YOS johdanto-osan perustelukappaleissa esitetään seuraavat toteamukset. Rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden pääasiallinen vaikutin on taloudellinen hyöty. Näin ollen järjestäytyneen rikollisuuden tehokkaassa ehkäisemisessä ja torjumisessa on keskityttävä rikoksen tuottaman hyödyn jäljittämiseen, jäädyttämiseen, takavarikoimiseen ja menetetyksi tuomitsemiseen. Tätä vaikeuttavat eroavaisuudet jäsenvaltioiden tämän alan lainsäädännössä.⁵ Wienissä joulukuussa 1998 kokoontuneen Eurooppa-neuvoston päätelmissä⁶ kehoitetaan vahvistamaan kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaista EU:n toimintaa toimintasuunnitelman mukaisesti, joka koskee parhaita tapoja panna täytäntöön Amsterdamin sopimuksen määräykset vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen toteuttamisesta.⁷ Tämän alan voimassa olevilla instrumenteilla ei kuitenkaan ole voitu riittävästi varmistaa tehokasta rajat ylittävää yhteistyötä menetetyksi tuomitsemisen osalta, sillä eräät jäsenvaltiot eivät vielä voi tuomita menetetyksi kaikkien niiden rikosten tuottamaa hyötyä, joista voi seurata yli yhden vuoden pituinen vankeusrangaistus.⁸ Puitepäätöksen tarkoituksena on siten varmistaa, että kaikissa jäsenvaltioissa on tehokkaat säännöt siitä, milloin rikoksen tuottama hyöty voidaan tuomita menetetyksi, myös kun kyse on todistustaakasta sellaisen henkilön hallussa olevien varojen alkuperän suhteen, joka on tuomittu järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvästä rikoksesta.⁹

7. Puitepäätöksen 1 artiklan kolmannen luetelmakohdan määritelmän mukaan ”rikoksentekovälineillä” tarkoitetaan ”omaisuutta, jota osaksi tai kokonaan käytetään tai aiotaan käyttää millä tavalla tahansa rikoksen tai rikosten tekemiseen”. Saman artiklan neljännen luetelmakohdan määritelmän mukaan ”menetetyksi tuomitsemisella” tarkoitetaan ”tuomioistuimen oikeudenkäynnissä rikoksen tai rikosten perusteella määräämää rangaistusta tai toimenpidettä, jolla omaisuus määrätään lopullisesti menetetyksi”.

8. Puitepäätöksen 2 artiklan 1 kohdassa säädetään, että ”kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet voidakseen tuomita osaksi tai kokonaan menetetyksi rikoksentekovälineet ja sellaisen rikoksen tuottaman hyödyn, josta voi seurata yli yhden vuoden pituinen vankeusrangaistus, tai kyseisen hyödyn arvoa vastaavan määrän omaisuutta”. Saman artiklan 2 kohdassa säädetään ”verorikoksia” (joita ei määritellä) koskevasta erityisestä poikkeuksesta: sen mukaan jäsenvaltiot ”voivat käyttää muita menettelyjä kuin rikosoikeudellisia menettelyjä tuomitakseen rikoksentekijän rikoksesta hankkiman hyödyn menetetyksi”.

9. Puitepäätöksen 4 artiklan mukaan ”kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet varmistaakseen, että 2 ja 3 artiklassa tarkoitettujen toimenpiteiden kohteeksi joutuneilla asianosaisilla on oikeuksiensa turvaamiseksi tehokkaita oikeusturvakeinoja”.

10. Puitepäätöksen 5 artiklassa säädetään, että puitepäätös ”ei vaikuta velvoitteeseen kunnioittaa Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklassa tarkoitettuja perusoikeuksia ja perusperiaatteita, joihin kuuluu erityisesti syyttömyysolettama”.

11. Sen 7 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava puitepäätöksen noudattamisen edellyttämät toimenpiteet viimeistään 15.3.2007.

5 Johdanto-osan ensimmäinen perustelukappale.

6 Ks. neuvoston ja komission toimintasuunnitelma parhaista tavoista panna täytäntöön Amsterdamin sopimuksen määräykset vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvan alueen toteuttamisesta – neuvoston (oikeus- ja sisäasiat) 3.12.1998 hyväksymä teksti (EYVL 1999, C 19, s. 1).

7 Johdanto-osan toinen perustelukappale.

8 Johdanto-osan yhdeksäs perustelukappale.

9 Johdanto-osan kymmenes perustelukappale.

Direktiivi 2014/42

12. Direktiivin 2014/42 johdanto-osan viidennen perustelukappaleen mukaan ”vähimmäissäännöt hyväksymällä lähennetään jäsenvaltioiden jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevia järjestelmiä ja edistetään siten keskinäistä luottamusta ja tehokasta rajat ylittävää yhteistyötä”. Johdanto-osan yhdeksännen perustelukappaleen mukaan direktiivin tarkoituksena on ”tarkistaa puitepäättösten 2001/500/YOS ja 2005/212/YOS säännöksiä ja laajentaa niiden soveltamisalaa. Nämä puitepäättökset olisi osittain korvattava niiden jäsenvaltioiden osalta, joita tämä direktiivi sitoo”.¹⁰

13. Direktiivin 1 artiklan 1 kohdan mukaan direktiivissä ”vahvistetaan vähimmäissäännöt, joiden nojalla omaisuus voidaan jäädyttää sen mahdollista myöhempää menetetyksi tuomitsemista varten tai tuomita menetetyksi rikosasiassa”.

14. Sen 2 artiklan 3 alakohdassa määritellään ”rikoksentekovälineet” täysin samalla tavalla kuin puitepäättöksen 2005/212/YOS 1 artiklan kolmannessa luetelmakohdassa. Saman artiklan 4 alakohdan määritelmän mukaan ”menetetyksi tuomitsemisella” tarkoitetaan ”tuomioistuimen määräämää rikokseen liittyvän omaisuuden lopullista menetystä”.

15. Direktiivin 3 artiklassa määritellään direktiivin aineellinen soveltamisala seuraavasti:¹¹

”Tätä direktiiviä sovelletaan seuraavissa välineissä tarkoitettuihin rikoksiin:

- a) Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan 2 kohdan c alakohdan nojalla tehty sellaisen lahjonnan, jossa on osallisina Euroopan yhteisöjen virkamiehiä tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden virkamiehiä, torjumista koskeva yleissopimus – –;
- b) neuvoston puitepäättös 2000/383/YOS, tehty 29 päivänä toukokuuta 2000, rahanväärennyksen estämiseksi annettavan suojan vahvistamisesta rikosoikeudellisten ja muiden seuraamusten avulla euron käyttöönnoton yhteydessä;
- c) neuvoston puitepäättös 2001/413/YOS, tehty 28 päivänä toukokuuta 2001, muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennysten torjunnasta;
- d) neuvoston puitepäättös 2001/500/YOS, tehty 26 päivänä kesäkuuta 2001, rahanpesusta, rikoksentekovälineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn tunnistamisesta, jäljittamisestä, jäädyttämisestä tai takavarikoimisesta ja menetetyksi tuomitsemisesta;
- e) neuvoston puitepäättös 2002/475/YOS, tehty 13 päivänä kesäkuuta 2002, terrorismin torjumisesta;
- f) neuvoston puitepäättös 2003/568/YOS, tehty 22 päivänä heinäkuuta 2003, lahjonnan torjumisesta yksityisellä sektorilla;
- g) neuvoston puitepäättös 2004/757/YOS, tehty 25 päivänä lokakuuta 2004, laittoman huumausainekaupan rikostunnusmerkistöjä ja seuraamuksia koskevien vähimmäissääntöjen vahvistamisesta;
- h) neuvoston puitepäättös 2008/841/YOS, tehty 24 päivänä lokakuuta 2008, järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta;

10 Yhdistynyt kuningaskunta ja Tanska eivät osallistuneet direktiivin 2014/42 hyväksymiseen, direktiivi ei sido niitä eikä sitä sovelleta niihin. Ks. direktiivin johdanto-osan 43 ja 44 perustelukappale.

11 Luettavuuden vuoksi olen jättänyt lainauksesta pois tähän luetteloon liittyvät lukuisat EUVL-viittaukset – ne löytyvät direktiivistä 2014/42.

- i) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011, ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2002/629/YOS korvaamisesta;
- j) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/93/EU, annettu 13 päivänä joulukuuta 2011, lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2004/68/YOS korvaamisesta;
- k) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/40/EU, annettu 12 päivänä elokuuta 2013, tietojärjestelmiin kohdistuvista hyökkäyksistä ja neuvoston puitepäättöksen 2005/222/YOS korvaamisesta,

sekä muut oikeudelliset välineet, jos näissä välineissä säädetään erityisesti, että tätä direktiiviä sovelletaan niissä yhdenmukaistettuihin rikoksiin.”

16. Direktiivin 4 artiklan 1 kohdan mukaan ”jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta rikoksentekovälineet ja rikoshyöty tai rikoksentekovälineiden ja rikoshyödyn arvoa vastaava omaisuus voidaan tuomita joko kokonaan tai osittain menetetyksi rikoksen johdosta annetulla lainvoimaisella tuomiolla, joka voidaan antaa myös menettelyssä, jossa asia tutkitaan ja ratkaistaan vastaajan poissaolosta huolimatta”. Saman artiklan 2 kohdassa säädetään, että ”ainakin tapauksissa, joissa menettämisseuraamusta ei voida tuomita 1 kohdan nojalla siksi, että epäilty tai syytetty on sairas tai paennut, jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta rikoshyöty ja rikoksentekovälineet voidaan tuomita menetetyksi, kun on aloitettu rikosoikeudellinen menettely rikoksesta, joka on omiaan tuottamaan taloudellista hyötyä välittömästi tai välillisesti, ja kun menettely olisi voinut johtaa rikoksesta tuomitsemiseen, jos epäilty tai syytetty olisi voinut osallistua oikeudenkäyntiin”.

17. Direktiivin 5 artikla koskee rikoksesta, joka on omiaan tuottamaan taloudellista hyötyä välittömästi tai välillisesti, tuomitulle kuuluvan omaisuuden laajennettua menetetyksi tuomitsemista, jos tuomioistuin on vakuuttunut, että kyseinen omaisuus on peräisin rikollisesta toiminnasta. Siihen sisältyy luettelo, joka ei ole tyhjentävä, ”rikoksista”, joihin sitä olisi ”vähintään” sovellettava.

18. Direktiivin 6 artiklan 1 kohdassa säädetään, että epäillyn tai syytetyn kolmannelle osapuolelle siirtämä tai kolmannen osapuolen epäillyltä tai syytetyltä hankkima rikoshyöty tai muu omaisuus, jonka arvo vastaa rikoshyödyn arvoa, voidaan tuomita menetetyksi ainakin tapauksissa, joissa kolmas osapuoli tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että siirron tai hankinnan tarkoituksena oli menetetyksi tuomitsemisen välttäminen.

19. Direktiivin 8 artiklan 1 kohdan mukaan ”jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että henkilöillä, joita tässä direktiivissä säädetty toimenpiteet koskevat, on oikeus tehokkaisiin suojakeinoihin ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin oikeuksiensa suojaamiseksi”.

20. Sen 12 artiklan mukaan direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset on saatettava voimaan viimeistään 4.10.2016.

21. Direktiivin 14 artiklan 1 kohdassa säädetään, että kyseisellä direktiivillä ”korvataan – – puitepäättöksen 2005/212/YOS 1 artiklan neljä ensimmäistä luetelmakohtaa ja 3 artikla niiden jäsenvaltioiden osalta, joita tämä direktiivi sitoo, tämän kuitenkaan vaikuttamatta näiden jäsenvaltioiden velvollisuuksiin, jotka koskevat kyseisten puitepäättösten saattamiselle osaksi kansallista lainsäädäntöä asetettuja määräaikoja”. Saman artiklan 2 kohdassa selitetään, että ”niiden jäsenvaltioiden osalta, joita tämä direktiivi sitoo, viittauksia 1 kohdassa tarkoitettuihin – – puitepäättösten 2001/500/YOS ja 2005/212/YOS säännöksiin pidetään viittauksina tähän direktiiviin”.

22. Direktiivin 15 artiklassa säädetään, että direktiivi tulee voimaan kahdentenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun se on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä (29.4.2014).¹²

Kansallinen oikeus

Laki lainvastaisesti hankitun omaisuuden menetetyksi tuomitsemisesta

23. Bulgariassa annettiin vuonna 2012 laki lainvastaisesti hankitun omaisuuden menetetyksi tuomitsemisesta (zakon za otnemane v polza na darzhavata na nezakonno pridobito imushtestvo, jäljempänä vuoden 2012 laki), joka tuli voimaan 19.11.2012. Vuoden 2012 laki korvattiin korruption torjunnasta ja lainvastaisesti hankitun omaisuuden menetetyksi tuomitsemisesta annetulla lailla (zakon za protivodeystvie na koruptsiata i za otnemane na nezakonno pridobito imushtestvo), joka julkaistiin 19.1.2018. Viimeksi mainitun lain 5 §:n 1 momentin mukaan tutkinnat ja menettelyt, jotka oli aloitettu vuoden 2012 lain nojalla, on saatettava päätökseen kyseisen lain säännösten mukaisesti korruption torjunnasta ja lainvastaisesti hankitun omaisuuden menetetyksi tuomitsemisesta vastaavassa lautakunnassa (komisia za protivodeystvie na koruptsiata i otnemane na nezakonno pridobito imushtestvo, jäljempänä korruption torjunnasta vastaava lautakunta).

24. Lain 1 §:n 1 momentissa säädetään, että lain tavoitteena on lainvastaisesti hankitun omaisuuden menetetyksi tuomitsemisen edellytysten ja sitä koskevan menettelyn sääntely. Saman pykälän 2 momentissa säädetään, että lainvastaisesti hankittuna omaisuutena on pidettävä omaisuutta, jota ei voida todeta saadun laillisesta lähteestä.

25. Saman lain 5 §:n 1 momentin mukaan korruption torjunnasta vastaava lautakunta on riippumaton, erikoistunut ja pysyvä kansallinen elin.

26. Saman lain 2 §:ssä säädetään, että ”tämän lain mukainen menettely käydään riippumatta tutkinnan kohteena olevaa henkilöä ja/tai häneen sidoksissa olevia henkilöitä vastaan käytävästä rikosoikeudellisesta menettelystä”.

27. Saman lain 21 §:n 1 momentin mukaan korruption torjunnasta vastaava lautakunta aloittaa menettelyn, jos sillä on perusteltua syytä epäillä, että tietty omaisuus on hankittu lainvastaisesti. Saman pykälän 2 momentissa säädetään, että perusteltu syy on olemassa, kun tutkinnan jälkeen ilmenee, että tutkinnan kohteena olevien henkilöiden hallussa olevassa omaisuudessa on merkittävä epäsuhta. Saman lain 22 §:n 1 momentissa säädetään lisäksi, että ”edellä 21 §:n 2 momentissa tarkoitettu tutkinta aloitetaan –, jos henkilöä syytetään rikoksesta rikoslain – 201–203 §:n [perusteella]”.

28. Lain 66 §:n 1 ja 2 momentti koskevat oikeushenkilöiden siirtämää tai niiden määräysvallassa olevaa omaisuutta. Niissä säädetään, että ”menetetyksi tuomitseminen koskee omaisuutta, jonka tutkinnan kohteena oleva henkilö on siirtänyt jollekin oikeushenkilölle tai jonkin oikeushenkilön pääomaan rahasuorituksena tai muuna suorituksena, jos henkilöt, jotka johtavat kyseistä oikeushenkilöä tai joiden määräysvallassa se on, tiesivät tai heidän olisi pitänyt olosuhteiden perusteella olettaa, että omaisuus oli hankittu lainvastaisesti” ja että ”menetetyksi tuomitseminen koskee myös sellaisen oikeushenkilön lainvastaisesti hankittua omaisuutta, joka on tutkinnan kohteena olevan henkilön tai häneen sidoksissa olevien henkilöiden itsenäisessä tai yhteisessä määräysvallassa”.

¹² 29.4.2014 on ajankohta, jona direktiivi ”alun perin” julkaistiin virallisessa lehdessä, minkä jälkeen julkaistiin oikaisu (ks. edellä alaviite 2) ja 19.5.2014 päivätty konsolidoitu versio.

Rikoslaki

29. Rikoslain (nakazatelen kodeks) 203 §:n 1 momentissa luokitellaan toimenhaltijan laajamittainen kavallus erityisen törkeäksi kavallukseksi, josta voidaan määrätä 10–20 vuoden vapaudenmenetys.

Tosiseikat, asian käsittelyn vaiheet ja ennakkoratkaisukysymykset

30. Sofian syyttäjänvirasto ilmoitti 28.7.2014 korruption torjunnasta vastaavalle lautakunnalle, että BP oli esitutinnan kohteena sillä perusteella, että joulukuun 2011 ja 19.6.2014 välisenä aikana hän oli yrityksen toimenhaltijan (Korporativna targovska banka AD:n (jäljempänä pankki) hallintoneuvoston puheenjohtajan) ominaisuudessaan (yhdessä muiden henkilöiden kanssa) yllyttänyt henkilöitä kavaltamaan pankille kuuluvia varoja, jotka oli luovutettu tai uskottu heille säilytettäväksi tai hallinnoitavaksi. Kavallettu määrä nousi yli 205 miljoonaan Bulgarian levaan (noin 105 miljoonaan euroon). Tosiseikat siten viittasivat siihen, että oli tehty rikoslain 203 §:n 1 momentissa tarkoitettu kavallus.

31. Korruption torjunnasta vastaava lautakunta aloitti 5.8.2014 tutkimuksen, joka koski ajanjaksoa 4.8.2004–4.8.2010 ja jossa paljastui BP:n henkilökohtaiseen omaisuuteen liittyviä merkittäviä sääntöjenvastaisuuksia. Tutkimuksen aikana korruption torjunnasta vastaava lautakunta analysoi vastaajina olevien liikeyritysten, joiden väitettiin toimineen yhdessä tutkimuksen kohteena olevan henkilön kanssa tai olevan hänen määräysvallassaan, rahoitustilannetta ja niiden tekemiä liiketoimia. Analyysin päätteeksi katsottiin, että osa liiketoimista oli tehty lainvastaisesti hankituilla varoilla, kun taas osaa liiketoimista ei ollut tosiasiallisesti tehty vaan niillä oli peitelty omaisuutta tai varoja, joiden alkuperä oli lainvastainen, ja että varat olivat peräisin pankin myöntämistä vakuudettomista luotoista, jotka olivat johtaneet pankin maksukyvyttömyyteen.

32. Korruption torjunnasta vastaava lautakunta aloitti 14.5.2015 ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa menettelyn sen omaisuuden jäädyttämiseksi, joka BP:n ja useiden luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden, joiden katsottiin olevan sidoksissa häneen tai hänen määräysvallassaan, väitettiin hankkineen lainvastaisesti (jäljempänä jäädyttämiskaava). Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteutti 20. ja 28.5.2015 toimia niiden varojen jäädyttämiseksi, joiden menetetyksi tuomitsemista vaaditaan.

33. Ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa vireillä oleva menettely, joka koskee sellaisten varojen menetetyksi tuomitsemista, jotka väitetään hankitun lainvastaisesti, aloitettiin 22.3.2016.

34. Rikosoikeudenkäynti BP:tä ja muita henkilöitä vastaan aloitettiin Spetsializiran nakazatelen sadissa (erityisrikostuomioistuin, Bulgaria) vuonna 2017 ja se oli edelleen vireillä ennakkoratkaisupyynnön esittämisajankohtana.

35. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että tosiseikkojen tapahtuma-aikaan sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaan siinä vireillä olevan kaltainen siviilioikeudellinen menettely, joka liittyy omaisuuden menetetyksi tuomitsemiseen, toteutetaan riippumatta siitä, onko tutinnan kohteena oleva henkilö tuomittu lainvoimaisella tuomiolla. Se esittää epäilyjä kyseisen lainsäädännön yhteensopivuudesta direktiivissä 2014/42, jonka mukaan menetetyksi voidaan tuomita omaisuus, joka on hankittu rikoksella, josta rikoksenteikijälle on annettu lainvoimainen tuomio, säädettyjen omaisuuden menetetyksi tuomitsemista koskevien vähimmäisvaatimusten kanssa.

36. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyytää näin ollen ratkaisua seuraaviin kysymyksiin:

- ”1) Onko [direktiivin 2014/42] 1 artiklan 1 kohtaa, jossa vahvistetaan ’vähimmäissäännöt, joiden nojalla omaisuus voidaan jäädyttää sen mahdollista myöhempää menetetyksi tuomitsemista varten’, tulkittava siten, että siinä sallitaan jäsenvaltioiden antavan säännöksiä siviilioikeudellisesta menetetyksi tuomitsemisesta, joka ei perustu tuomioon?
- 2) Seuraako [direktiivin 2014/42] 1 artiklan 1 kohdasta, kun otetaan huomioon sen 4 artiklan 1 kohta, että jo rikosoikeudellisen menettelyn vireillepano sellaista henkilöä kohtaan, jonka omaisuus on menetetyksi tuomitsemisen kohteena, riittää menetetyksi tuomitsemista koskevan siviilioikeudellisen menettelyn vireillepanoa ja täytäntöönpanoa varten?
- 3) Onko [direktiivin 2014/42] 4 artiklan 2 kohdan perusteiden laajentava tulkinta sallittu, kun niissä sallitaan siviilioikeudellinen menetetyksi tuomitseminen, joka ei perustu tuomioon?
- 4) Onko [direktiivin 2014/42] 5 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että oikeus omaisuuteen voidaan jo henkilön omaisuuden arvon ja laillisten tulojen välisen epäsuhteen perusteella tuomita välittömästi tai välillisesti rikoksella hankittuna menetetyksi ilman lainvoimaista rikostuomiota, jossa todettaisiin henkilön tekemä rikos?
- 5) Onko [direktiivin 2014/42] 6 artiklan 1 kohdan säännöstä tulkittava siten, että siinä säädetään kolmansille osapuolille siirrettyjen varojen menetetyksi tuomitseminen täydentäväksi tai vaihtoehtoiseksi toimenpiteeksi välittömälle menetetyksi tuomitsemiselle taikka laajennettuun menetetyksi tuomitsemiseen liittyväksi täydentäväksi toimenpiteeksi?
- 6) Onko [direktiivin 2014/42] 8 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että siinä varmistetaan syyttömyysoletaman soveltaminen ja kielletään menetetyksi tuomitseminen, joka ei perustu tuomioon?”

37. Kirjallisia huomautuksia esittivät korruption torjunnasta vastaava lautakunta, BP, AB, PB ja Trast B OOD yhdessä, Dunarit AD, AGRO IN 2001 EOOD ja pankki sekä Bulgarian, Tšekin ja Irlannin hallitukset ja Euroopan komissio. Korruption torjunnasta vastaava lautakunta, BP, AB, PB ja Trast B OOD, Dunarit AD ja pankki sekä Bulgarian ja Irlannin hallitukset ja komissio esittivät suulliset lausumansa 5.6.2019 pidetyssä istunnossa.

Arviointi

38. Käsiteltävässä asiassa on tiettyjä erityispiirteitä, jotka edellyttävät, että unionin tuomioistuin poikkeaa sille varsinaisesti esitetyistä kysymyksistä voidakseen antaa ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle hyödyllisiä ohjeita asiassa esille tulevista kysymyksistä.

39. Ennakkoratkaisukysymykset perustuvat siihen yksinkertaiseen oletamaan, että direktiiviä 2014/42 voidaan soveltaa käsiteltävään asiaan. Ajallisesti ja aineellisesti sovellettavan unionin oikeuden määrittäminen edellyttää kuitenkin nähdäkseni lähempää tarkastelua. Direktiivin 2014/42 säännösten ja puitepäättöksen 2005/212/YOS säännösten keskinäistä suhdetta on myös tutkittava.

40. Tutkittuani näitä seikkoja tarkastelen ennakkoratkaisukysymysten ydinsisältöä ja keskityn (unionin tuomioistuimen pyynnöstä) puitepäättöksen 2005/212/YOS 2 ja 5 artiklan tulkintaan.

Aineellisesti sovellettava unionin oikeus

41. Kansallisen tuomioistuimen asia on määrittää niiden rikosten täsmällinen luonne, joista Sofian syyttäjänvirasto ilmoitti korruption torjunnasta vastaavalle lautakunnalle ja jotka ovat tämän menettelyn taustalla. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että kavallus, sellaisena kuin sitä kuvataan ennakkoratkaisupyyntönsä, ei ole direktiivin 2014/42 3 artiklassa luetelluissa välineissä tarkoitettu rikos. Kuten Bulgarian ja Tšekin hallitukset väittivät, tästä seuraa, ettei kansallisen menettelyn kohde kuulu direktiivin 2014/42 aineelliseen soveltamisalaan.

42. Sitä vastoin puitepäätöstä 2005/212/YOS sovelletaan rikoksentekovälineiden ja sellaisten rikosten tuottaman hyödyn menetetyksi tuomitsemiseen, joista voi seurata yli yhden vuoden pituinen vankeusrangaistus. Tästä seuraa, että käsiteltävässä asiassa kyseessä olevien kaltaiset rikokset, joista voi seurata 10–20 vuoden vankeusrangaistus, kuuluvat puitepäätöksen soveltamisalaan. Tähän päätelmään ei vaikuta se, vastaako käsiteltävässä asiassa kyseessä oleva menettely kyseisen puitepäätöksen 1 artiklan neljännessä luetelmakohdassa tarkoitettua ”menetetyksi tuomitsemista”.

Ajallisesti sovellettava unionin oikeus

43. Käsiteltävässä asiassa on kaksi rinnakkaista kansallista menettelyä: yhtäältä kavallusta koskeva rikosoikeudenkäynti, joka aloitettiin erityisrikostuomioistuimessa vuonna 2017 ja joka oli vireillä ennakkoratkaisupyyntönsä esittämisaikana, ja toisaalta menettely, joka kansallisessa lainsäädännössä luokitellaan siviiliprosessiksi ja joka alkoi jäädyttämiskaavan esittämällä 14.5.2015 ja jossa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin jäädytti omaisuuden, joka katsottiin hankituksi lainvastaisesti, 20. ja 28.5.2015 antamallaan määräyksillä. Tämä menettely jatkui korruption torjunnasta vastaavan lautakunnan 22.3.2016 esittämällä vaatimuksilla kyseisen omaisuuden tuomitsemiseksi menetetyksi; nämä asiat ovat tällä hetkellä vireillä.

44. Asian kannalta merkityksellisten päivämäärien todentaminen on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä, mutta vaikuttaa siltä, että direktiivin 2014/42 täytäntöönpanon määräaika päättyi 4.10.2016. Onko kyseinen direktiivi ajallisesti merkityksellinen käsiteltävän asian kannalta? Vaikka kyseistä direktiiviä ei sovelleta aineellisesti, kysymys on tärkeä, koska direktiivillä korvataan tietyt puitepäätöksen säännökset.

45. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivillä voi olla välitön oikeusvaikutus vasta sen määräajan päätyttyä, joka on asetettu direktiivin saattamiseksi osaksi jäsenvaltioiden oikeusjärjestystä.¹³ Direktiiviin 2014/42 ei siten voida vedota kansallisissa tuomioistuimissa 22.3.2016 alkaneen menettelyn osalta ennen kuin sen täytäntöönpanon määräaika oli päättynyt. Jäsenvaltioiden on tämän määräajan kuluessa kuitenkin pidättyvä antamasta säännöksiä, jotka ovat omiaan vakavasti vaarantamaan direktiivissä säädetyn tavoitteen toteuttamisen.¹⁴

46. Tästä seuraa, että rikoksen tuottaman omaisuuden menetetyksi tuomitsemisen kannalta merkityksellinen unionin väline, jota sovellettiin tosiseikkojen tapahtuma-aikaan, on puitepäätös 2005/212/YOS.

¹³ Ks. tuomio 17.1.2008, Velasco Navarro (C-246/06, EU:C:2008:19, 25 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

¹⁴ Ks. mm. tuomio 18.12.1997, Inter-Environnement Wallonie (C-129/96, EU:C:1997:628, 45 kohta).

Puitepäätös 2005/212/YOS direktiivin 2014/42 voimaantulon jälkeen

47. Kuten siirtymämääräyksistä tehdyn pöytäkirjan N:o 36 9 artiklan 1 kohdassa määrätään, direktiivillä 2014/42 muutettiin puitepäätöstä 2005/212/YOS direktiivin voimaantuloajankohdasta (kahdentenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun se on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä 29.4.2014) alkaen.

48. Direktiivin soveltamisala on rajattu SEUT 83 artiklan 1 kohdassa mainituilla aloilla tehtäviin rikoksiin. Menetetyksi tuomitsemista koskevat voimassa olevat unionin säännökset ovat edelleen voimassa, jotta voidaan säilyttää tietty yhdenmukaisuusaste direktiivin 2014/42 soveltamisalan ulkopuolelle jäävien rikollisten toimien osalta. Puitepäätöksen 2005/212/YOS 2, 4 ja 5 artikla ovat siten edelleen voimassa.¹⁵

49. Direktiivin 2014/42 14 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään, että direktiivillä korvataan puitepäätöksen 2005/212/YOS 1 artiklan neljä ensimmäistä luetelmakohtaa ja 3 artikla niiden jäsenvaltioiden osalta, joita kyseinen direktiivi sitoo, ja että viittauksia puitepäätöksen korvattuihin säännöksiin ”pidetään viittauksina tähän direktiiviin”.

50. Tästä herää kysymys: onko näitä säännöksiä tulkittava osana direktiiviä vai puitepäätöstä?

51. Koska nämä säännökset ovat peräisin direktiivistä, *direktiivin* tavoitteiden ja systematiikan olisi ohjattava niiden tulkintaa eikä puitepäätöksen tavoitteiden ja systematiikan. Tämä on sopusoinnussa direktiivin 2014/42 14 artiklan 2 kohdan selkeän sanamuodon kanssa. Sillä myös kunnioitetaan tarvetta tulkita unionin oikeutta yhtenäisesti: samoja säännöksiä ei voida tulkita eri tavalla sen mukaan, luetaanko niitä direktiivin yhteydessä vai puitepäätöksen yhteydessä.

52. Siltä osin kuin puitepäätöstä ei ole kumottu lainsäädäntötoimin tai tuomioistuimessa tai muutettu, se säilyttää siirtymämääräyksistä tehdyn pöytäkirjan N:o 36 9 artiklan mukaisesti oikeudellisen luonteensa. Kun yksittäistä säännöstä muutetaan (tai tässä tapauksessa se korvataan) direktiivillä, ainoastaan kyseisen säännöksen oikeudellinen luonne muuttuu. Yksittäisen säännöksen muuttaminen ei kuitenkaan voi muuttaa sen koko oikeudellisen välineen oikeudellista luonnetta, johon kyseinen säännös sisältyy. Nyt tarkasteltavassa tapauksessa tapahtuu pikemminkin niin, että alkuperäisestä puitepäätöksestä tulee sekaluonteinen oikeusväline, johon sisältyy sekä puitepäätöksen että direktiivin osatekijöitä.¹⁶

53. Käsittävän asian erityispiirteenä on, että kansallinen menetetyksi tuomitsemista koskeva oikeudenkäynti alkoi direktiivin voimaantulon *jälkeen* (ja siten puitepäätöksen tekstin muuttamisen jälkeen) mutta *ennen* direktiivin osaksi kansallista lainsäädäntöä saattamista koskevan määräajan päättymistä.

¹⁵ Tämä kanta ilmaistiin komission ehdotuksessa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rikoshyödyn jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta Euroopan unionissa, COM(2012) 85 final, perustelujen 2.3 kohta.

¹⁶ Tässä esittämäni näkemys vastaa toista niistä kahdesta mahdollisesta tavasta tulkita puitepäätöksiä, joita tarkastellaan julkaisussa Satzger, H., ”Legal effects of directives amending or repealing Pre-Lisbon framework decisions”, *New Journal of European Criminal Law*, nide 6, nro 4, 2015, 528–537. Toinen mahdollinen tapa, jonka Satzger hylkäsi, on hyväksyä, että kun puitepäätöksiin ”kajotaan” muutosdirektiivillä, puitepäätökset muuttuvat direktiiveiksi (lainsäädännön vastine Midaksen kultaiselle kosketukselle). Jos tämä ajatus hyväksyttäisiin, lainsäädäntövälineet, joita ei ole annettu direktiiveihin sovellettavien takeiden mukaisesti (ja ajattelen erityisesti Euroopan parlamentin asemaa kummassakin menettelyssä), saisivat automaattisesti direktiivien oikeusvaikutukset. Hylkään näin ollen F. Zederin kannattaman näkemyksen, jonka mukaan siirtymämääräyksistä tehdyn pöytäkirjan N:o 36 9 artiklan ja 10 artiklan 2 kohdan määräysten, kun niitä luetaan yhdessä, voidaan ainoastaan ymmärtää tarkoittavan, että ”oikeudellisen toimen minkä tahansa säännöksen mikä tahansa muuttaminen merkitsee sen ’lissabonisoimista’ kokonaisuudessaan” (ks. Zeder, F. ”Typology of pre-Lisbon acts and their legal effects according to Protocol No 36”, *New Journal of European Criminal Law*, nide 6, nro 4, 2015, 487).

54. Direktiivin säännöksiin, joilla on korvattu puitepäättöksen 2005/212/YOS 1 artiklan neljä ensimmäistä luetelmakohtaa ja 3 artikla, ei siten voida vedota kansallisissa tuomioistuimissa ennen 4.10.2016. Käsiteltävässä asiassa puitepäättöstä sovelletaan siten edelleen sellaisena kuin se oli ennen muuttamista. Osaksi kansallista lainsäädäntöä saattamiselle asetetun määräajan kuluessa jäsenvaltioiden on kuitenkin pidätyttävä antamasta säännöksiä, jotka ovat omiaan vakavasti vaarantamaan direktiivissä, jolla muutetaan puitepäättöstä, säädetyn tavoitteen toteuttamisen.¹⁷ Muistutan tässä yhteydessä, että Pupino-oikeuskäytäntö, jonka mukaan kansallisen tuomioistuimen on kansallista oikeutta soveltaessaan tulkittava sitä mahdollisimman pitkälle puitepäättöksen sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti, jotta sillä tavoiteltu tulos saavutettaisiin, on edelleen ratkaisevan tärkeä.¹⁸

Ennakkoratkaisukysymyksissä esille tulevat kysymykset

55. Ensimmäisestä neljänteen kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, onko käsiteltävässä asiassa kyseessä olevan kaltainen kansallinen menetetyksi tuomitsemista koskeva menettely (joka aloitetaan rikosoikeudellisen menettelyn käynnistämisen jälkeen mutta jossa menetetyksi tuomitseminen tapahtuu, vaikka tuomiota ei ole annettu) yhteensopiva direktiivin 2014/42 eri säännösten kanssa.

56. Kuudennessa kysymyksessään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy syyttömyysolettaman soveltamisesta, sikäli kuin direktiivin 2014/42 8 artiklan 1 kohta on esteenä menetetyksi tuomitsemiselle, joka ei perustu rikostuomioon.

57. Tutkin ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esille tuomia kysymyksiä aineellisesti ja ajallisesti sovellettavan unionin oikeuden, toisin sanoen puitepäättöksen 2005/212/YOS ja tarkemmin ottaen sen 2 ja 5 artiklan (kuten unionin tuomioistuin on pyytänyt), valossa. En käsittele ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen viidettä kysymystä, koska se on merkityksellinen ainoastaan direktiivin 2014/42, jota ei sovelleta käsiteltävässä asiassa, 6 artiklan 1 kohdan yhteydessä.

Puitepäättöksen 2005/212/YOS mukainen menetetyksi tuomitseminen

58. Puitepäättöksen 2005/212/YOS 2 artiklan 1 kohdassa otetaan käyttöön jäsenvaltioiden velvollisuus toteuttaa tarvittavat toimenpiteet voidakseen tuomita menetetyksi rikoksentekevälaineet ja sellaisen rikoksen tuottaman hyödyn, josta voi seurata yli yhden vuoden pituinen vankeusrangaistus. Menetetyksi tuomitsemisella tarkoitetaan puitepäättöksen 1 artiklan neljännen luetelmakohdan määritelmän mukaan ”tuomioistuimen oikeudenkäynnissä rikoksen tai rikosten perusteella määräämää rangaistusta tai toimenpidettä, jolla omaisuus määrätään lopullisesti menetetyksi”.¹⁹

59. Onko näitä puitepäättöksen 2005/212/YOS säännöksiä – *ennen* kuin siihen direktiivillä 2014/42 tehdyt muutokset tulivat täysimääräisesti voimaan – mahdollista tulkita siten, että ne estävät jäsenvaltioita ottamasta käyttöön käsiteltävässä asiassa kyseessä olevan kaltaista menetetyksi tuomitsemista koskevaa sääntelyä, jossa menetetyksi tuomitseminen ei ole riippuvainen lainvoimaisesta rikostuomiosta?

60. Mielestäni tähän kysymykseen on vastattava kieltävästi.

¹⁷ Ks. edellä 45 kohta ja alaviite 13.

¹⁸ Tuomio 16.6.2005, Pupino (C-105/03, EU:C:2005:386, 43 kohta). Ks. myös Lenaerts, K., ”The contribution of the European Court of Justice to the area of freedom, security and justice”, *International and comparative law quarterly*, nide 59, nro 2, 2010, 255–301, 271.

¹⁹ Direktiivin 2014/42 2 artiklan 4 alakohdan määritelmä, jonka mukaan menetetyksi tuomitsemisella tarkoitetaan ”tuomioistuimen määräämää rikokseen liittyvän omaisuuden lopullista menetystä”, poikkeaa siitä hieman. Kyseisellä määritelmällä korvataan puitepäättöksen määritelmä, kuten edellä 49 ja 54 kohdassa selitettiin.

61. Puitepäätöksen 2005/212/YOS oikeusperustan muodostavat Euroopan unionista tehdyn sopimuksen VI osasto ”Määräykset poliisiyhteistyöstä ja oikeudellisesta yhteistyöstä rikosasioissa” ja tarkemmin sanoen sen 29 artikla, 31 artiklan 1 kohdan c alakohta ja 34 artiklan 2 kohdan b alakohta. Puitepäätöksen tarkoituksena on siten oikeudellisen yhteistyön rikosasioissa mahdollisesti edellyttämä jäsenvaltioissa sovellettavien sääntöjen yhteensopivuuden varmistaminen lähentämällä niiden lainsäädäntöä ja sen varmistaminen, että kaikissa jäsenvaltioissa on tehokkaat säännöt siitä, milloin rikoksen tuottama hyöty voidaan tuomita menetetyksi.²⁰ Puitepäätös 2005/212/YOS liittyy vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta menetetyksi tuomitsemista koskeviin päätöksiin tehtyyn puitepäätökseen 2006/783/JHA, jonka tarkoituksena on vahvistaa säännöt, joiden nojalla jäsenvaltioiden on omalla alueellaan tunnustettava ja pantava täytäntöön toisen jäsenvaltion rikosasioissa toimivaltaisen tuomioistuimen tekemä päätös menetetyksi tuomitsemisesta.²¹

62. Tanskan kuningaskunnan aloitteen siitä, että neuvosto hyväksyisi puitepäätösesityksen rikoksen tuottaman hyödyn, rikosentekovälineiden ja rikoksella saadun omaisuuden menetetyksi tuomitsemisesta, selitysmuistiossa ehdotettu puitepäätös esitetään horisontaalisena instrumenttina, jossa määritellään yksiselitteisesti, mitä velvoitteita jäsenvaltioilla on menetetyksi tuomitsemisen osalta.²²

63. Oikeusperustasta, puitepäätöksen tarkoituksesta ja asiayhteydestä, jossa se annettiin, seuraa, että puitepäätös on väline, i) joka liittyy ainoastaan rikosasioihin, ii) jolla pyritään varmistamaan oikeudellisen yhteistyön rikosasioissa edellyttämä jäsenvaltioissa sovellettavien sääntöjen yhteensopivuus, iii) jolla otetaan käyttöön jäsenvaltioiden velvollisuus toteuttaa tarvittavat toimenpiteet voidakseen tuomita menetetyksi rikosentekovälineet ja rikoksen tuottaman hyödyn ja iv) jolla lähennetään jäsenvaltioiden lainsäädäntöä sen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisen tunnustamisen helpottamiseksi. Ajatuksena on lainsäädännön vähimmäistason lähentäminen (”yhteistyön edellyttämässä laajuudessa”).

64. Puitepäätöksen 2005/212/YOS mukaan rikosentekovälineet ja rikoksen tuottama hyöty tuomitaan menetetyksi (2 artiklan 1 kohta) tuomioistuimen oikeudenkäynnissä ”rikoksen tai rikosten perusteella” antamalla määräyksellä (1 artiklan neljäs luetelmakohta). Tämä määritelmä vastaa rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevan, 8.11.1990 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen 1 artiklan d kohdan määritelmää.²³ Tässä yhteydessä on hyödyllistä muistuttaa, että kyseisen yleissopimuksen soveltamisala rajoittuu rikolliseen toimintaan tai rikolliseen toimintaan liittyviin toimiin.²⁴ Puitepäätöksen oikeusperustasta, asiayhteydestä ja sanamuodosta ilmenee, että siihen olisi omaksuttava samankaltainen lähestymistapa.

65. Rikosoikeudellinen menettely alkaa, kun asianomainen henkilö saa tiedon siitä, että häntä epäillään tai syytetään rikoksesta, ja jatkuu siihen saakka, kun menettely on saatettu päätökseen, mikä tarkoittaa sen kysymyksen lopullista ratkaisemista, onko hän syyllistynyt rikokseen, tarvittaessa tuomitseminen ja mahdollisen muutoksenhaun ratkaiseminen mukaan lukien.²⁵

20 Ks. SEU 31 artiklan 1 kohdan c alakohta ja puitepäätöksen johdanto-osan kymmenes perustelukappale.

21 6.10.2006 tehty neuvoston puitepäätös 2006/783/YOS (EUVL 2006, L 328, s. 59). Ks. puitepäätöksen 2005/212/YOS johdanto-osan kymmenes perustelukappale.

22 Tanskan kuningaskunnan ilmoitus, neuvoston asiakirja nro 9956/02 ADD 1 (jäljempänä Tanskan aloitetta koskeva selitysmuistio).

23 Ks. Tanskan aloitetta koskeva selitysmuistio, s. 5. Huomautan tältä osin, että rahanpesusta, rikosentekovälineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn tunnistamisesta, jäljittamisestä, jäädyttämisestä tai takavarikoimisesta ja menetetyksi tuomitsemisesta 26.6.2001 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2001/500/YOS (EYVL 2001, L 182, s. 1) 3 artiklassa viitataan käsitteen ”menetetyksi tuomitseminen” määritelmän yhteydessä kyseiseen yleissopimukseen.

24 Ks. Explanatory report to the Council of Europe Convention on laundering, search, seizure and confiscation of 8 November 1990, s. 6 ja 7.

25 Ks. vastaavasti mutta oikeudesta tulkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä 20.10.2010 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2010/64/EU (EUVL 2010, L 280, s. 1) 1 artiklan 2 kohdan osalta tuomio 9.6.2016, Balogh (C-25/15, EU:C:2016:423, 36 kohta).

66. On ilmeistä, että nyt kyseessä oleva, kansallisessa tuomioistuimessa käytävä menettely ei ole ”rikosoikeudellinen menettely”. Unionin tuomioistuimen asiakirja-aineiston perusteella olen tullut siihen tulokseen, ettei se ole myöskään puitepäätöksen 1 artiklan neljännessä luetelmakohdassa tarkoitettu oikeudenkäynti ”rikoksen tai rikosten perusteella”.

67. Vaikka nämä ovatkin asioita, joista ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on varmistuttava, tätä menettelyä on kuvattu unionin tuomioistuimessa siviilioikeudelliseksi menettelyksi (joka on olemassa rinnakkain rikosoikeudellisen menetetyksi tuomitsemista koskevan järjestelmän kanssa). Sillä on vain yksi liittymäkohta rikosoikeudelliseen menettelyyn: sen aloittaa kansallinen riippumaton viranomaisen saatuaan tiedon siitä, että henkilöä syytetään tietystä rikoksesta. Sen jälkeen, kun siviilioikeudellinen menettely on aloitettu, se käydään riippumatta tutkinnan kohteena olevaa henkilöä vastaan käytävästä rikosoikeudellisesta menettelystä (ks. vuoden 2012 lain 2 §). Siviilioikeudellisessa menettelyssä keskitytään omaisuuteen (eikä tutkinnan kohteena olevaan henkilöön). Omaisuuden alkuperää ja hankintatapaa tutkitaan sen määrittämiseksi, olisiko kyseinen omaisuus jäädytettävä ja/tai tuomittava myöhemmin menetetyksi. Menetetyksi tuomitseminen ei liity rikosoikeudellisen menettelyn tulokseen. Se ei liity myöskään siihen, todistetaanko tutkinnan kohteena olevan henkilön syyllistyneen rikokseen.

68. Yhdyn näin ollen komission istunnossa esittämään näkemykseen, jonka mukaan tällainen menetetyksi tuomitsemista koskeva järjestelmä ei kuulu puitepäätöksen soveltamisalaan. Tekisin saman päätelmän puitepäätöksen 1 artiklan neljännen luetelmakohdan, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 2014/42, sanamuodon perusteella. Vaikka menetetyksi tuomitsemisen määritelmää on muutettu,²⁶ ratkaiseva ilmaus ”rikoksen – – perusteella” on säilynyt ennallaan [direktiivin 2 artiklan 4 alakohdan suomenkielisessä versiossa ”rikokseen liittyvän omaisuuden” lopullinen menetys].

69. Tähän päätelmään ei nähdäkseni vaikuta se, että puitepäätöksen 2 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat käyttää muita menettelyjä kuin rikosoikeudellisia menettelyjä tuomitakseen rikoksenteikijän rikoksesta hankkiman hyödyn menetetyksi.²⁷ Kyseisen säännöksen sanamuodossa on selkeä yhteys rikosoikeudelliseen menettelyyn (”rikoksenteikijä” ja ”rikoksesta hankkiman hyödyn”). Sen ei voida tulkita laajentavan puitepäätöksen soveltamisalaa koskemaan menetetyksi tuomitsemista, joka ei liity rikosoikeudelliseen menettelyyn.

70. Täydellisyyden vuoksi lisään vain, että jos pääasian menettelyn katsotaan liittyvän rikosoikeudelliseen menettelyyn ja siten kuuluvan puitepäätöksen soveltamisalaan, puitepäätöksessä ei ole (toisin kuin direktiivissä 2014/42) säännöksiä, joissa menetetyksi tuomitsemisen edellytykseksi asetettaisiin lainvoimainen rikostuomio. Puitepäätöksen 1 artiklan neljännen luetelmakohdan määritelmän mukaan menetetyksi tuomitsemisella tarkoitetaan ”tuomioistuimen oikeudenkäynnissä rikoksen tai rikosten perusteella määräämää rangaistusta tai toimenpidettä, jolla omaisuus määrätään lopullisesti menetetyksi”. Puitepäätöksessä ei mainita rikosoikeudellisen menettelyn lopputulosta. On täysin totta, että *direktiivissä 2014/42* menetetyksi tuomitseminen edellyttää ”rikoksen johdosta annet[tua] lainvoimais[ta] tuomio[ta]” (4 artiklan 1 kohta).²⁸ Kyseinen artikla ei kuitenkaan ole yksi niistä, joilla on korvattu puitepäätöksen artikloja.

71. Katson näin ollen, ettei puitepäätös 2005/212/YOS ole esteenä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan kaltaiselle menetetyksi tuomitsemista koskevalle menettelylle, kun kyseistä menettelyä ei käydä ”rikoksen – – perusteella” eikä se ole riippuvainen rikostuomiosta.

²⁶ Ks. edellä 14 kohta.

²⁷ Ks. edellä 8 kohta.

²⁸ Ks. edellä 16 kohta.

Syyttömyysolettama

72. Puitepäätöksen 2005/212/YOS 5 artiklassa toistetaan velvoite kunnioittaa syyttömyysolettamaa. Syyttömyysolettama tunnustetaan perusoikeuskirjan 48 artiklan 1 kohdassa.

73. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin oikeusjärjestyksessä taattuja perusoikeuksia on noudatettava kaikissa unionin oikeuden soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa muttei niiden ulkopuolella.²⁹

74. Edellä esittämistäni syistä ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa vireillä olevan kaltaista menetetyksi tuomitsemista koskevaa menettelyä ei voida katsoa käytävän ”rikoksen – – perusteella” eikä sen siten voida katsoa kuuluvan puitepäätöksen soveltamisalaan. Puitepäätöksen 5 artiklaa ja perusoikeuskirjan 48 artiklan 1 kohtaa ei näin ollen voida soveltaa käsiteltävässä asiassa.

Ratkaisuehdotus

75. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Sofiyski Gradski Sadin esittämiin kysymyksiin seuraavasti:

Rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikoksentekovälineiden menetetyksi tuomitsemisesta 24.2.2005 tehty neuvoston puitepäätös 2005/212/YOS ei ole esteenä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan kaltaiselle menetetyksi tuomitsemista koskevalle menettelylle, kun kyseistä menettelyä ei käydy ”rikoksen – – perusteella” eikä se ole riippuvainen rikostuomiosta.

²⁹ 26.2.2013 annetussa tuomiossa Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105) 21 kohdassa unionin tuomioistuin totesi, että ”unionin oikeuden sovellettavuus” merkitsee perusoikeuskirjassa taattujen perusoikeuksien sovellettavuutta” (kursivointi tässä). Ks. myös tuomio 16.5.2017, Berlioz Investment Fund (C-682/15, EU:C:2017:373, 49 kohta).